

En domarring mellan stensättningar

Avgränsande förundersökning
Bäcken 1:43 och Vättungen 1:47
Bäcke socken, Bengtsfors kommun
Philip Blomqvist
Lödöse museum/Kulturförvaltningen
KU Arkeologisk rapport 2024:4

En domarring mellan stensättningar

Avgränsande förundersökning
Fastighet Bäckén 1:43 och Vättungen 1:47
Bäcke socken, Bengtsfors kommun
Philip Blomqvist
KU Arkeologisk rapport 2024:4
Lödöse museum/Kulturförvaltningen

Författare Philip Blomqvist

Grafisk form Gabriella Kalmar

Layout och teknisk redigering Astrid Lennblad

Omslagsbild Fotot visar solen som går i moln över undersökningsområdet, i förgrunden syns en nyligen framrensad domarring. Foto taget av Anton Lazarides

Lödöse museum/Kulturförvaltningen

Museivägen 1

463 71 Lödöse

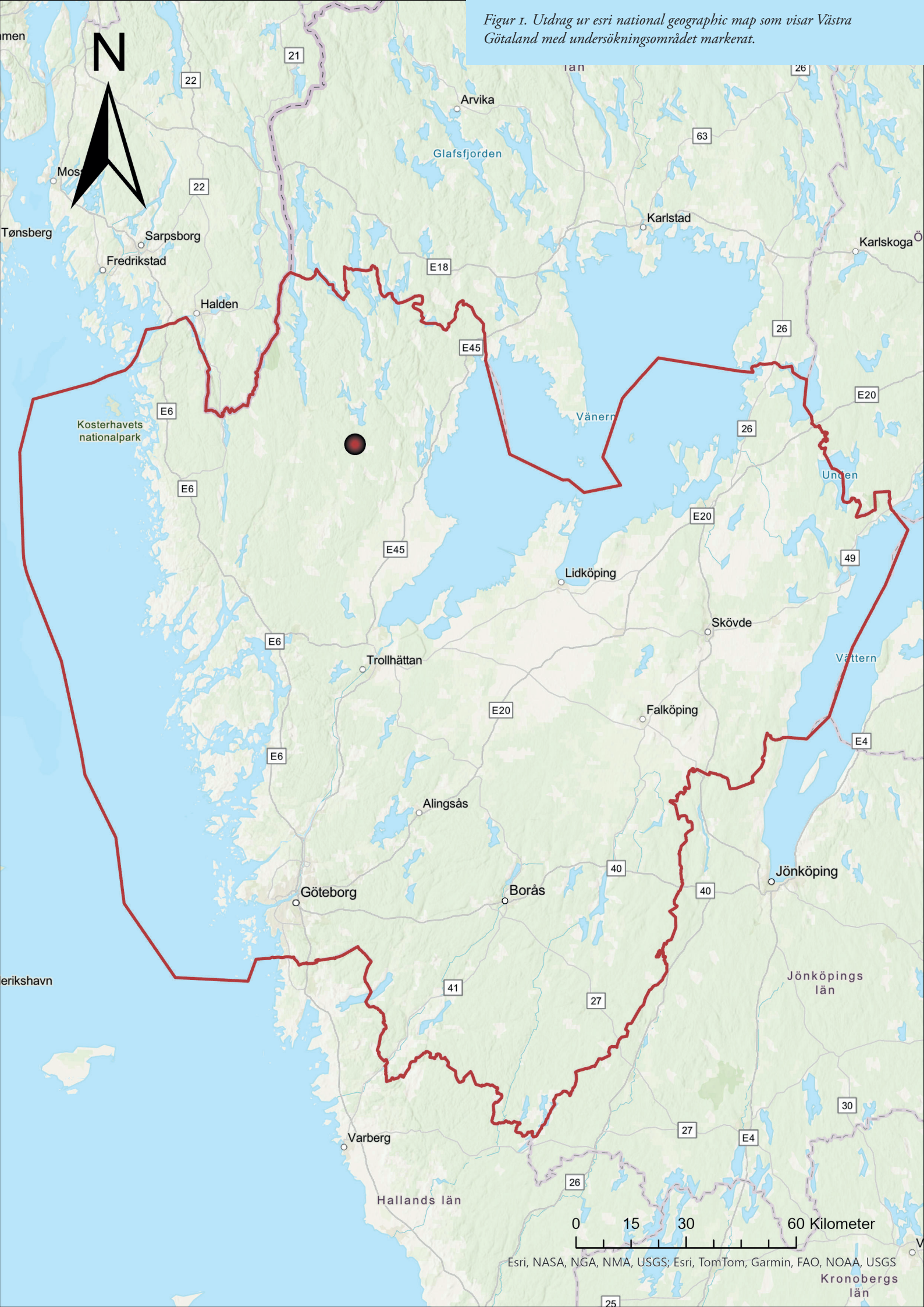
tel. 010-441 43 81

www.lodosemuseum.se

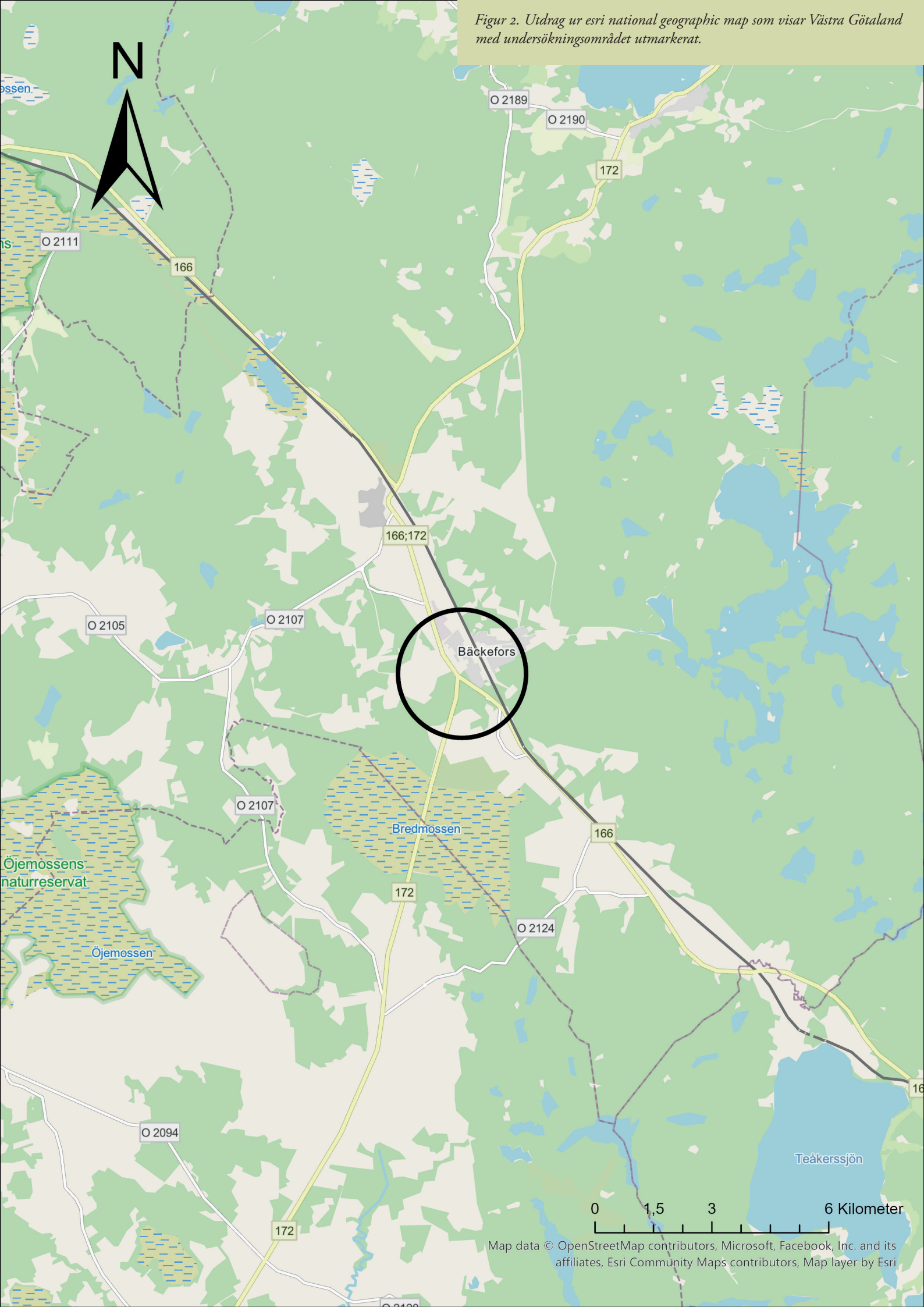
Innehåll

Sammanfattning	9
Inledning.....	9
Syfte och metod	9
Landskap och fornlämningar	9
Resultat.....	9
L2024:1769, stenkrets rund	12
L2024:1771, stenkrets domarring.....	12
Genomförande	12
Resultat gentemot undersökningsplan	13
Materialets vetenskapliga och pedagogiska potential.....	13
Slutsats samt åtgärdsförslag.....	13
Referenser.....	13
Litteratur	13
Otryckta källor.....	13
Tekniska och administrativa uppgifter	14
Bilagor.....	15

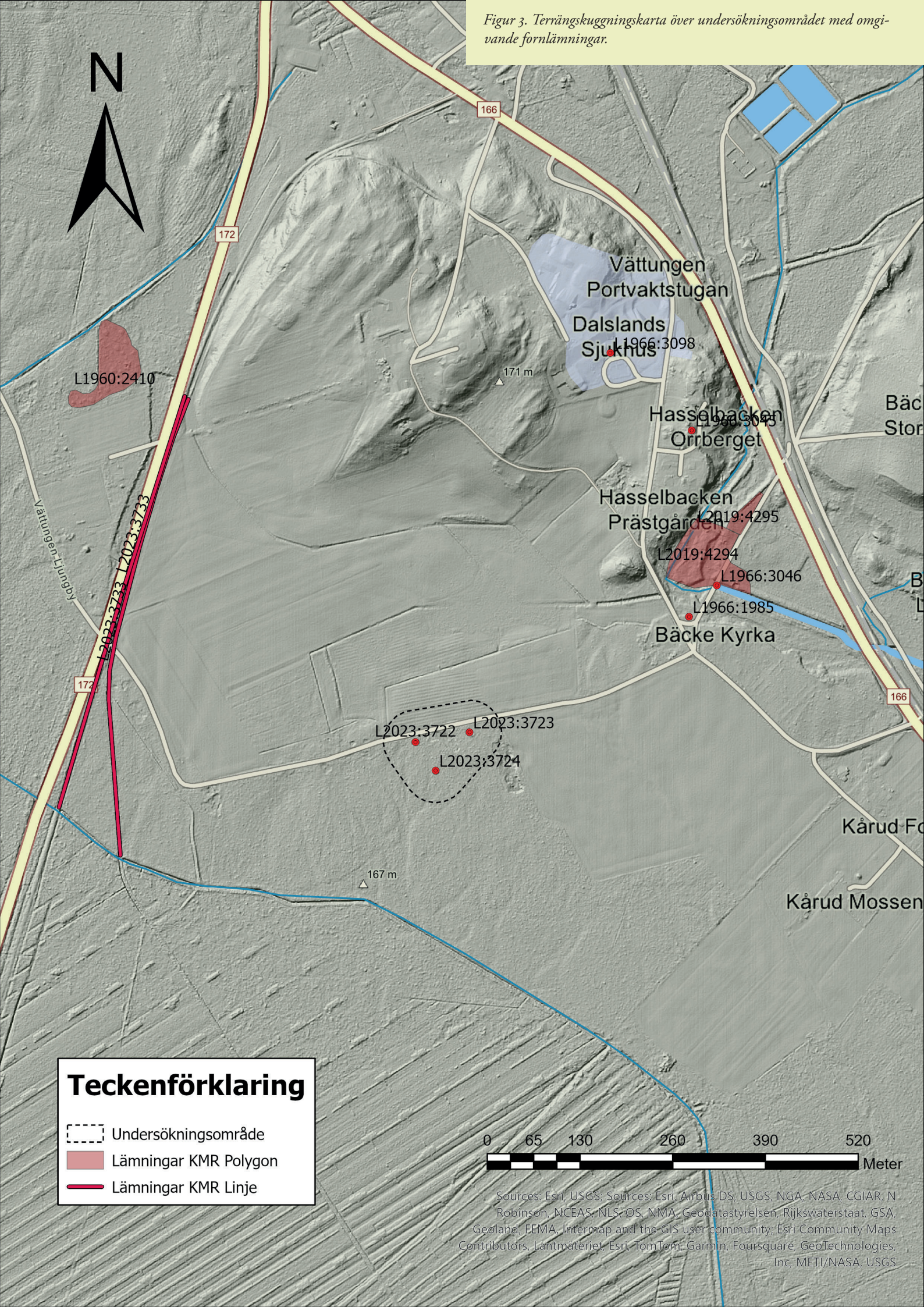
Figur 1. Utdrag ur esri national geographic map som visar Västra Götaland med undersökningsområdet markerat.

Figur 2. Utdrag ur esri national geographic map som visar Västra Götaland med undersökningsområdet utmarkerat.

Figur 3. Terrängskuggningskarta över undersökningsområdet med omgivande fornlämningar.

Teckenförklaring

- Undersökningsområde
- Lämningar KMR Polygon
- Lämningar KMR Linje

0 65 130 260 390 520
Meter

Sources: Esri, USGS; Sources: Esri, Airbus DS, USGS, NGA, NASA, CGIAR, N Robinson, NCEAS, INLS, OS, MMA, Geodatastyrelsen, Rijkswaterstaat, GSA, Geoland, FEMA, Intermap and the GIS user community; Esri Community Maps Contributors, Lantmäteriet, Esri, TomTom, Garmin, Foursquare, GeoTechnologies, Inc, METI/NASA, USGS

Sammanfattning

Lödöse museum/Kulturförvaltningen har genomfört en avgränsande förundersökning inför planerad solcellsanläggning inom fastigheterna Bäckén 1:43 och Vättungen 1:47. Området har sedan tidigare 3 registrerade fornlämningar varav samtliga utgörs av stensättningar.

Förundersökningen inleddes med en okulär besiktning där ytterligare 2 gravar upptäcktes i området mellan de sedan tidigare kända stensättningarna. Båda lämningarna utgörs av stenkretsar av formerna *rund* respektive *domarring*. De registreras i kulturmiljöregistret som fornlämningar med lämningsnummer L2024:1769 och L2024:1771.

Sökschaktning företogs med utgång i de sedan tidigare kända stensättningarna och ut mot undersökningsområdets ytterkant. Inget av antikvariskt intresse påträffades i samband med sökschaktningen.

Inledning

Lödöse museum/Kulturförvaltningen har på uppdrag av Länsstyrelsen i Västra Götalands län (431-49039-2023) genomfört en avgränsande förundersökning med anledning av planerad solcellsanläggning inom fastigheterna Bäckén 1:43 och Vättungen 1:47 i Bengtsfors kommun. Förundersökningen företogs under 2 dagar i slutet av april 2024. Philip Blomqvist var projekt- och fältarbetsledare, och har även författat rapporten. Anton Lazarides medverkade i fält.

Syfte och metod

Syftet med den avgränsande förundersökningen var att fastställa fornlämningarnas utbredning inom undersökningsområdet. Undersökningsresultatet skall fungera som planerings- och beslutsunderlag inför planerat arbetsföretag.

Förundersökningen företogs dels genom en inledande okulär besiktning av hela undersökningsområdet, där områdets topografi och tidigare kända fornlämningar besiktades. Därefter undersöktes området mellan fornlämningarna och undersökningsområdets ytterkant genom sökschaktning.

Schakt, påträffade lämningar och topografiska särdrag mättes in med RTK-GPS och dokumenterades med foto, beskrivning och mått i programvaran Esri Field maps. Inmätningarna och dokumentationen har bearbetats i ArcGIS pro.

Landskap och fornlämningar

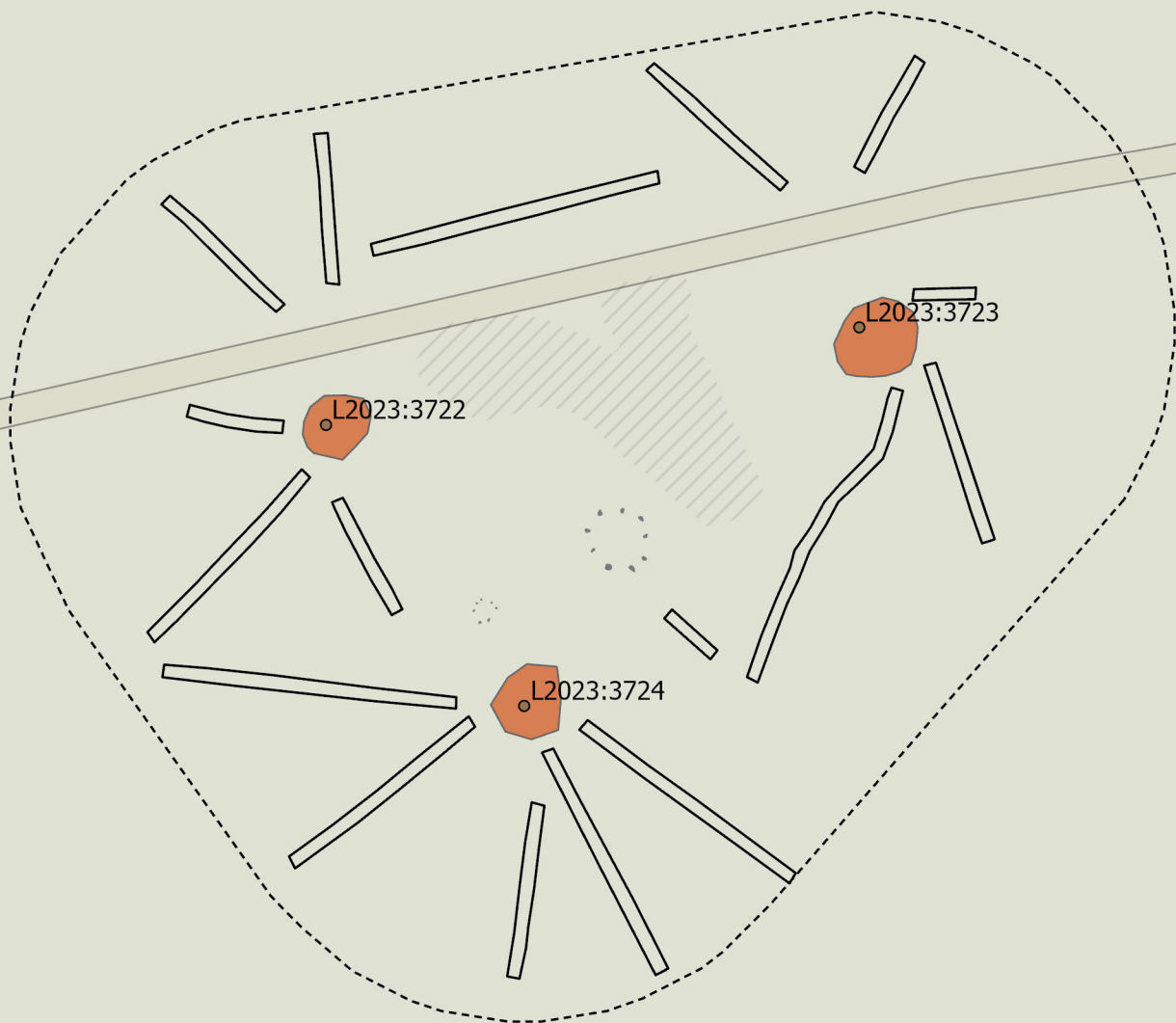
Undersökningsområdet är beläget på ett hygge på flack betesmark cirka 1,5 kilometer söder om Bäckefors tätort. Jordmånen inom området består helt av isälvs sediment överlagrat av ett mycket tunt matjordslager (SGU Jordarter 1:25 000–1:10 000).

Fornlämningsbilden i närområdet domineras av industrilämningar från historisk tid och gravar från förhistorisk tid. Cirka 0,7 kilometer nordväst om undersökningsområdet finns L1960:2410 (gravfält med 24 ingående stensättningar), ytterligare 700 meter nordväst återfinns två till gravfält (L1963:4450; -:4466) av liknande karaktär med stensättningar men även ett antal högar.

Områdets sedan tidigare ingående lämningar L2023:3722; -:3723 och -:3324 utgörs alla av stensättningar som registrerades i samband med en arkeologisk utredning som genomfördes sommaren 2023. De ingående stensättningarna är alla övertorvade med gropar i mitten och mäter cirka 10–12 meter i diameter. (Skållberg Sjöberg 2023).

Resultat

Vid okulär besiktning inför sökschaktning påträffades två stenkretsar. Stenkretsarna registreras i kulturmiljöregistret och erhåller lämningsnummer L2024:1769 (stenkrets rund) respektive L2024:1771 (stenkrets domarring). Vid sökschaktningen påträffades inget av antikvariskt intresse.

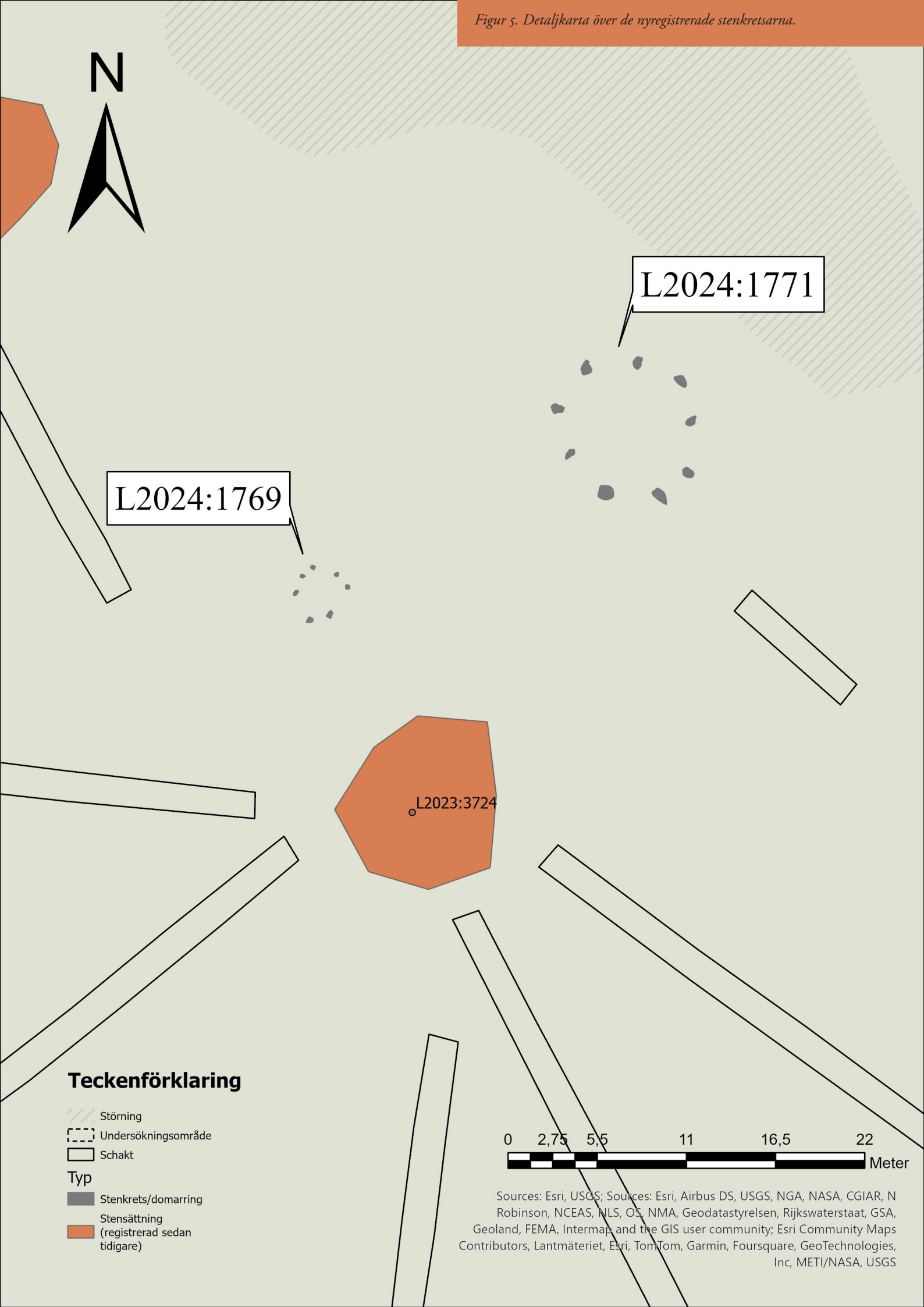
Teckenförklaring

- Störning
- Undersökningsområde
- Schakt
- Typ
 - Stenkrets/domarring
 - Stensättning (registrerad sedan tidigare)

0 10 20 40 60 80 Meter

Sources: Esri, USGS; Sources: Esri, Airbus DS, USGS, NGA, NASA, CGIAR, N Robinson, NCEAS, NLS, OS, NMA, Geodatastyrelsen, Rijkswaterstaat, GSA, Geoland, FEMA, Intermap and the GIS user community; Esri Community Maps Contributors, Lantmäteriet, Esri, TomTom, Garmin, Foursquare, GeoTechnologies, Inc, METI/NASA, USGS

Figur 5. Detaljkarta över de nyregistrerade stenkretsarna.

Sources: Esri, USGS; Sources: Esri, Airbus DS, USGS, NGA, NASA, CGIAR, N Robinson, NCEAS, NLS, OS, NMA, Geodatastyrelsen, Rijkswaterstaat, GSA, Geoland, FEMA, Intermap and the GIS user community; Esri Community Maps Contributors, Lantmäteriet, Esri, TomTom, Garmin, Foursquare, GeoTechnologies, Inc, METI/NASA, USGS

L2024:1769, stenkrets rund

Stenkrets, cirka 3,5 meter i diameter, bestående av 7 liggande stenar (cirka 0,45–0,55 långa och 0,25–0,4 breda) anlagda i rund form med cirka 1,10–1,65 meter avstånd mellan stenarna.

- Höjd: 146 meter över havet
- Antikvarisk bedömning: Fornlämning

Figur 6. L2024:1769 fotograferad åt sydväst. Skälstockens totala längd motsvarar 100 centimeter. Foto: Anton Lazarides.

L2024:1771, stenkrets domarring

Domarring, cirka 9 meter i diameter bestående av 9 liggande stenar (cirka 0,90–1,14 meter långa och 0,45–0,9 meter breda) anlagda i rund form med cirka 2,30–2,50 meter inbördes avstånd mellan stenarna.

- Höjd: 146 meter över havet
- Antikvarisk bedömning: Fornlämning

Figur 7. L2024:1771 fotograferad åt nordost. Skälstockens totala längd motsvarar 100 centimeter. Foto: Anton Lazarides.

Genomförande

Den avgränsande förundersökningen inleddes med en okulär besiktning av undersökningsområdet. Vid denna kunde det konstateras att området var mycket stört av körspår efter skogsmaskiner och gropar efter tidigare täktverksamhet (inmätt som störning, se figur 4). Området med aktuella störningar utgör större delen av området mellan de 3 stensättningarna (L2023:3722, L2023:3724, L2023:3723).

Vid den okulära besiktningen påträffades två gravar som utgjordes av stenkretsar med form rund respektive form domarring. Dessa var till stor del övertorvade och övervuxna av stubbar som rensades bort för hand.

Sökschakt grävdes med utgångspunkt i de sedan tidigare kända stensättningarna och ut mot undersökningsområdets ytterkant. Endast ett tunt lager matjord (cirka 5 centimeter) överlagrade grundlagret som bestod av isälvsediment inom hela undersökningsområdet. Inget av antikvariskt intresse påträffades i samband med sökschaktningen.

Resultat gentemot undersökningsplan

Undersökningsplanen skrevs utifrån förutsättningen att eventuellt påträffade lämningar skulle framkomma vid sökschaktning. Området var sedan tidigare inventerat i samband med en arkeologisk utredning steg 1 under 2023 (Skålberg Sjöberg 2023). De nyregistrerade lämningarna påträffades dock i samband med en initial okulär inventering av platsens topografi och övriga beskaffenhet. Kolrester för daterande analys påträffades ej i anslutning till arkeologiska kontexter varför provtagning för vedart och ¹⁴C-datering utgår. Inga övriga avvikelser från undersökningsplanen skedde.

Materialets vetenskapliga och pedagogiska potential

Med undantag för L2024:1769 som eventuellt saknar en eller fler stenar förefaller gravarna inom undersökningsområdet vara mer eller mindre intakta. Stensättningarna L2023:3722, L2023:3724 och L2023:3723 har alla en försjunkning i mitten som kan vara tecken på tidigare ingrepp/plundring, huruvida detta är fallet kan endast vidare undersökning och ingrepp i lämningarna avslöja. Sammantaget bedömer Lödöse museum/Kulturförvaltningen att den vetenskapliga potentialen inför fortsatt undersökning är medelgod–god.

De nyregistrerade lämningarna är synliga ovan mark och är i dagsläget framrensade. Stensättningarna är övertorvade och ter sig som topografiska särdrag i den annars flacka terrängen i och kring undersökningsområdet. Med fortsatt bete på platsen och utan nyplantering eller något annat som skymmer lämningarna bedömer Lödöse museum/Kulturförvaltningen att den pedagogiska potentialen är god, i synnerhet om lämningarna skulle kompletteras med skyltning.

Slutsats samt åtgärdsförslag

Undersökningsområdet innefattar i dagsläget 5 registrerade gravar med ursprung i förhistorisk tid men lämningarna är separat registrerade eftersom rekvisitet för inbördes avstånd ej uppfylls (Lämningstyplistan 5.0) för att registrera de samlade lämningarna under kategorin ”Gravfält”. Störningar i området mellan områdets ingående lämningar ger utrymme för tesen att lämningarna utgjort delar av en mer sammanhängande struktur men i dagsläget finns det inga spår efter det.

Lödöse museum/Kulturförvaltningen anser att ytterligare arkeologiska insatser är nödvändiga om lämningarna inom undersökningsområdet berörs vid planerat arbetsföretag.

Referenser

Litteratur

Blomqvist, Malin (2021). *Lista med lämningstyper och antikvarisk praxis Version 5.0 [Lämningstyplistan 5.0]* Stockholm: Riksantikvarieämbetet

Skålberg Sjöberg, Pia (2023) *Kulturmiljöutredning Bäckefors solcellspark* AC-Rapport 2342: Arkeologiceentrum AB

Otryckta källor

Riksantikvarieämbetets Kulturmiljöregister (RAÄ KMR). [2024-04-26]

Sveriges geologiska undersöknings Jordarter 1:25000 - 1:100000 [2024-01-09]

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsen dnr:	43I-49039-2023
Länsstyrelsen uppdragsnr:	202400470
Kulturförvaltningen dnr:	KU 2024-00278
Kulturförvaltningen projektnr:	15858
Län:	Västra Götalands län
Kommun:	Bengtsfors
Socken:	Bäcke
Fastighet:	Bäcken 1:43 och Vättungen 1:47
Koordinatsystem:	SWEREF 99 TM
Uppdragsgivare:	EnBw
Ansvarig institution:	Lödöse museum/Kulturförvaltningen (VGR)
Projektledare:	Philip Blomqvist
Fältpersonal:	Philip Blomqvist och Anton Lazarides
Fälttimmar:	32 timmar fördelat på 2 arkeologer
Arkiv:	Regionarkivet, Vänersborg.
Fynd:	Inga

Bilagor

Bilaga 1. *Schaktlista*

Bilaga 1. *Schaktlista*

ID	Längd (meter)	Bredd (meter)	Djup (meter)	Alvmaterial	Grävenhet	Matjordsdjup (meter)	Kvadratmeter
1000	34	1,2	0,5	Isälvssediment	Schakt	0,1	68,343
1001	25,5	1,2	0,4	Isälvssediment	Schakt	0,1	49,127
1002	38,5	1,2	0,4	Isälvssediment	Schakt	0,05	65,799
1003	32,5	1,2	0,5	Isälvssediment	Schakt	0,05	60,725
1004	36	1,2	0,5	Isälvssediment	Schakt	0,1	80,408
1005	32	1,2	0,45	Isälvssediment	Schakt	0,1	58,426
1006	18	1,2	0,5	Isälvssediment	Schakt	0,1	33,533
1007	14,5	1,2	0,4	Isälvssediment	Schakt	0,05	24,821
1008	22	1,2	0,35	Isälvssediment	Schakt	0,05	39,158
1009	21,5	1,2	0,5	Isälvssediment	Schakt	0,05	39,443
1010	42	1,2	0,5	Isälvssediment	Schakt	0,05	79,576
1011	25	1,2	0,4	Isälvssediment	Schakt	0,05	43,457
1013	17	1,2	0,35	Isälvssediment	Schakt	0,05	32,862
1014	9	1,2	0,55	Isälvssediment	Schakt	0,1	14,406
1014	26	1,2	0,3	Isälvssediment	Schakt	0,1	48,288
1015	46	1,2	0,25	Isälvssediment	Schakt	0,05	82,828
1016	8	1,2	0,25	Isälvssediment	Schakt	0,05	14,311

